

РОЗДІЛ III

ЗАРУБІЖНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

УДК 377/378:341.16 ЄС

<https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.17.123-134>.

МОДЕЛЬ МЕРЕЖЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ У КРАЇНАХ ЄС

Валентина Радкевич,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України,

директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ORCID: 0000-0002-9233-5718

ResearcherID: D-9148-2016

e-mail: mrs.radkevich@gmail.com

Олександра Бородієнко,

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ORCID: 0000-0001-9133-0344

ResearcherID: E-1669-2016

e-mail: oborodienko@ukr.net

Людмила Пуховська,

доктор педагогічних наук, професор,

провідний науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ORCID: 0000-0002-0313-77-61

ResearcherID: D-9008-2016

e-mail: puhovska@ukr.net

Олександр Радкевич,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної-освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ORCID iD: 0000-0002-2648-5726

Researcher ID: E-9146-2016

e-mail: mr.radkevich@gmail.com

Наталія Базелюк,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ORCID iD: 0000-0001-6156-1897

ResearcherID: B-2547-2016

e-mail: nbazeliuk@ukr.net

Сніжана Леу,

молодший науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ORCID 0000-0001-8616-1005

ResearcherID: I-2465-2016

e-mail: sl-work@i.ua

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

взаємодія,
мережева взаємодія,
модель мережевої
взаємодії,
професійна освіта і
навчання,
країни ЄС

Реферат

У статті обґрунтовано модель мережевої взаємодії в розвитку професійної освіти і навчання (ПОН) у країнах ЄС. Визначено, що взаємодія на індивідуальному та інституційному рівні вважається одним з найбільш дієвих інструментів розбудови системи ПОН у країнах ЄС. Зміст поняття «взаємодія в розвитку системи професійної освіти і навчання у країнах ЄС» визначено як певний вид взаємозв'язку між компонентами, спрямований на вирішення спільних завдань, що проявляється у їхній узгодженій діяльності та приводить до якісної зміни системи у порівнянні з їх первинним станом. З'ясовано, що зміст мережевої взаємодії зацікавлених сторін у системі професійної освіти і навчання являє собою погоджену діяльність суб'єктів мережі по забезпеченню високого рівня якості, доступності та ефективності освітніх послуг, що здійснюється у формах спільної колективної розподіленої діяльності (взаємонавчання, методичне і педагогічне проектування, проектна діяльність, експертиза, порівняльні тематичні дослідження, спільне проведення заходів тощо). Обґрунтовано, що мережева взаємодія в розвитку ПОН у країнах ЄС базується на принципах системності; синергетичності; безперервності; проектності; інноваційної проектної взаємодії; багатоманітності; поліцентризму. Визначено, що модель мережевої взаємодії в розвитку системи професійної освіти і навчання у країнах ЄС включає інформаційно-ресурсний компонент (спеціалізовані мережі, діяльність яких спрямована на надання інформації про роль, цілі, завдання, управління, діяльність регіональних та галузевих мереж), проектний компонент (проекти зі спільної діяльності, спрямовані на вдосконалення наукового, організаційного та управлінського супроводу розвитку професійної освіти і навчання), компонент взаємодії (включає різноманітні моделі взаємодії на інституційному та індивідуальному рівні, спрямовані на управління, обмін інформацією, моніторинг, покращення, забезпечення якості в системах професійної освіти і навчання). Зроблено висновок про те, що обґрунтована модель мережевої взаємодії має високий потенціал щодо її впровадження в Україні та сприятиме ефективному розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти. Схарактеризовано архітектуру та особливості функціонування кожного компонента запропонованої моделі.

Постановка проблеми. Необхідність модернізації сфери професійної освіти в Україні зумовлена існуванням низки системних проблем, що потребують негайного вирішення. Йдеться про проблеми низької привабливості та доступності професійної освіти, забезпечення освітнього процесу кваліфікованим і вмотивованим педагогічним та непедагогічним персоналом, невідповідності змісту навчання сучасним вимогам ринку праці щодо рівня професійної компетентності кваліфікованих робітників, формування сучасного освітнього середовища, системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості професійної освіти тощо. Виконання задекларованої в Концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року мети – проведення системної реформи професійної освіти – передбачає у тому числі й комплексне та системне вирішення завдань забезпечення якості освіти, децентралізації управління і фінансування, створення ефективних моделей публічно-приватного партнерства. Важливою детермінантою реалізації зазначених вище завдань є створення такої моделі мережевої взаємодії,

котра найбільш оптимально вирішувала б завдання розвитку сфери професійної освіти, що: відповідає тенденціям та вимогам планів регіонального розвитку та є важливою передумовою соціально-економічного розвитку регіонів; на індивідуальному рівні є привабливою альтернативою для початку професійної кар'єри; закладає основу для безперервного професійного та особистісного розвитку особистості впродовж життя; забезпечує формування цілісної особистості, висококваліфікованого фахівця та відповідального громадянина, який має високу затребуваність на ринку праці. У цьому контексті актуальним є вивчення продуктивного зарубіжного досвіду відповідної мережевої взаємодії у розвитку системи ПОН, а також обґрунтування теоретичної моделі такої взаємодії.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми розвитку професійної освіти і навчання у країнах ЄС широко висвітлені в доробку українських та зарубіжних вчених. Так, концептуальні основи такого розвитку закладено у працях Г. Муді, В. Д. Грейнерта, Г. Хефлера, Дж. Марковича, Е. Венгера, А. Хейккінена, В. Ічхорста, Н. Родрігез-Планаса, Р. Шмідла,

К. А. Зіммермана, Г. Вольфом-Дітріха; проблемам забезпечення якості професійної освіти і навчання присвячено праці А. Вішера, Л. Пуховської, В. Радкевич, О. Бородієнко; питанням стандартизації ПОН у країнах ЄС – праці Г. Ханфа, Н. Ничкало, С. Леу; проблемам забезпечення безперервності ПОН – дослідження М. Сімонса, Н. Пазюри, В. Радкевич, О. Бородієнко; порівняльно-педагогічним дослідженням у сфері ПОН – праці Т. Дайсінгера, Л. Пуховської, В. Радкевич, О. Бородієнко; проблемам розбудови європейської політики у сфері ПОН – праці М. Мулдера, Дж. Веста, А. Лопеса-Фогса, Р. Харіса; питанням забезпечення якості підготовки педагогів професійного навчання – праці Н. Авшенюк, Н. Базелюк, К. Дяченко, К. Котун, Н. Пазюри, Л. Пуховської, Х. Гутрі, А. Джонса, С. Дарвіна, Г. Духа, К. Андерсен, М. Серафіні, К. де Паора. Водночас, процес європейської інтеграції України передбачає у тому числі й інтеграцію до єдиного європейського освітньо-наукового простору професійної освіти, що породжує необхідність вивчення та імплементації моделей мережевої взаємодії в розвитку сфери професійної освіти і навчання у країнах ЄС.

Таким чином, метою даної статті є обґрунтування моделі мережевої взаємодії в розвитку ПОН в країнах ЄС, визначення змісту та принципів її функціонування, характеристика основних компонентів, аналіз перспектив розвитку відповідної моделі мережевої взаємодії в Україні.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу низки документів, що репрезентують еволюцію спільної європейської політики у сфері професійної освіти і навчання (Брюгське комюніке «Про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період на 2011-2020 роки» (The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020, 2010), Копенгагенська декларація «Про розширення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання» (The Copenhagen Declaration, 2002), Ризькі рекомендації «Про нові середньострокові цілі у розвитку сфери ПОН на період 2015-2020 рр.» (Riga Conclusions, 2015) уможливають зробити висновок, що взаємодія різного рівня на індивідуальному та інституційному рівні вважається одним

з найбільш дієвих інструментів розбудови системи ПОН у країнах ЄС.

Для теоретичного обґрунтування моделі мережевої взаємодії в розвитку сфери професійної освіти і навчання у країнах ЄС використаємо метод моделювання, що: застосовується для пізнання явищ, які за своєю суттю є складними, багатоелементними та поліструктурними; дає змогу представити процеси та явища у вигляді системи, що дає можливість ідентифікувати чинники та умови її функціонування, а також фактори, які впливають на її результативність та ефективність; інкорпорує системний підхід, що передбачає аналіз закономірностей функціонування системи загалом, її окремих компонентів, зв'язків та залежностей між ними (Бородієнко, 2017) забезпечує стиснення інформації, відсів несуттєвих фактів, що дає змогу сконцентруватися на значиміших елементах та способах їх взаємодії – тих елементах системи, від яких більшою мірою залежить її якісний стан та перспективи розвитку (Тарський, 2004).

Обґрунтування моделі мережевої взаємодії в розвитку сфери професійної освіти і навчання у країнах ЄС значною мірою залежить від тлумачення поняття «взаємодія». Аналіз визначень поняття, представленого в довідковій літературі (Філософський енциклопедический словарь, 1983; Ильичев та ін., 1993) дає змогу визначити його істотні ознаки, а саме: процес впливу одних об'єктів на інші, взаємозумовленість процесів, зміна стану об'єктів у результаті взаємного впливу, об'єднання розрізнених частин у єдине ціле. Таким чином, процес взаємодії в розвитку системи професійної освіти і навчання у країнах ЄС ми тлумачимо як певний вид взаємодії між компонентами, спрямований на вирішення спільних завдань, що проявляється у їхній спільній узгодженій діяльності та приводить до якісної зміни системи, у порівнянні з первинним станом. Результатом такої взаємодії має стати: приваблива та інклюзивна професійна освіта (включаючи кваліфікований викладацький персонал, інноваційні методи навчання, високоякісну інфраструктуру, високу відповідність ринку праці та адекватні шляхи подальшої освіти й навчання), якісна базова професійна освіта (як приваблива альтернатива загальній освіті, що має озброїти учнів ключовими компетентностями

та спеціальними професійними вміннями і навичками), гнучка професійна освіта, базована на навчальних досягненнях (гнучкі освітні траєкторії завдяки проникності між різними освітніми підсистемами та визнання результатів неформальної й інформальної освіти), загальноєвропейський освітній простір (з прозорими системами кваліфікацій та підтримкою міжнародної мобільності), якісна інформація, управління і консультування упродовж життя (що формує цілісну мережу та надає можливість громадянам Європи керувати власним навчанням і професійною діяльністю, приймаючи виважені рішення) (Пуховська та ін., 2017).

Зміст мережевої взаємодії зацікавлених сторін у системі ПОН являє собою погоджену діяльність суб'єктів мережі по забезпеченню високого рівня якості, доступності та ефективності освітніх послуг, що здійснюється у формах спільної колективної розподіленої діяльності (взаємонавчання, методичне і педагогічне проектування, проектна діяльність, експертиза, порівняльні тематичні дослідження,

спільне проведення заходів тощо). Вважаємо, що модель мережевої взаємодії в розвитку ПОН в країнах ЄС базується на таких *принципах*: системності; синергетичності; безперервності; проектності; інноваційної проектної взаємодії; багатоманітності; поліцентризму.

Модель мережевої взаємодії в розвитку системи професійної освіти і навчання у країнах ЄС (рис. 1) включає: інформаційно-ресурсний компонент (спеціалізовані мережі, діяльність яких спрямована на надання інформації про роль, цілі, завдання, управління, діяльність регіональних та галузевих мереж), проектний компонент (проекти зі спільної діяльності, спрямовані на вдосконалення наукового, організаційного та управлінського супроводу розвитку професійної освіти і навчання), компонент взаємодії (включає різноманітні моделі взаємодії на інституційному та індивідуальному рівні, спрямовані на управління, обмін інформацією, моніторинг, покращення, забезпечення якості в системах професійної освіти і навчання). Схарактеризуємо кожен з компонентів.

Рис. 1. Модель мережевої взаємодії в розвитку системи професійної освіти і навчання у країнах ЄС

Інформаційно-ресурсний компонент включає професійні мережі, метою яких є надання інформаційних, довідкових, просвітницьких послуг та ресурсне забезпечення розвитку системи ПОН. За охопленням та тематичним спрямуванням цей компонент доцільно диференціювати на глобальні, регіональні, національні та галузеві ресурси. Як головний механізм інформаційного обміну, мережева взаємодія дає змогу реалізувати її синергетичні ефекти в колективній освітньо-науковій діяльності, генерувати спільний інформаційний простір, створювати єдине інформаційне середовище ПОН та ринку праці, сприяти об'єднанню всіх ресурсів щодо розвитку системи ПОН.

Прикладом інформаційно-ресурсного центру *регіонального (європейського) рівня* може бути Європейська експертна мережа в сфері професійної освіти і навчання (Cedefop, 2002-2018). ReferNet – це мережа установ, створених Європейським Центром розвитку професійної освіти і навчання (CEDEFOP) в 2002 р. для надання інформації про національні системи та політику в сфері професійної освіти і навчання (ПОН) в державах-членах ЄС, Ісландії і Норвегії. За допомогою мережі надається інформація про роль, цілі і завдання, управління та структуру національних систем ПОН. Мережа уможливорює передачу інформації про події і тенденції розвитку відповідної політики, що сприяє у проведенні поглибленого аналізу просування кожної країни-члена ЄС в реалізації загальних цілей європейської політики. Доступними є Щорічні національні звіти «ПОН в Європі» (VET in Europe reports), (в яких надається інформація про національні системи ПОН, системи кваліфікацій і навчальні програми), «Тематичні перспективи на майбутнє» (Thematic perspectives) (у яких представлено порівняльний аналіз розвитку найбільш актуальних явищ у професійній освіті в країнах ЄС), ранній відсів з професійної освіти і навчання (Early leaving from vocational education and training), учнівство і структуровані навчальні програми на базі продуктивної діяльності (Apprenticeship-type schemes and structured work-based learning programmes), інновації в сфері професійної освіти і навчання (Innovation in vocational education and training), підтримка вчителів і тренерів в успішних реформах і забезпеченні якості ПОН (Supporting teachers and trainers for successful reforms and quality of VET), ключові компетентності у сфері професійної освіти і навчання (Key competences in vocational education and training), керівництво

для воїнів запасу та безробітних (Guidance and outreach for inactive and unemployed).

Прикладом інформаційно-ресурсного центру *національного рівня* може бути Федеральний інститут професійної освіти та підготовки (BIBB) (Federal Institute for Vocational Education and Training, 2018), визнаний центром передового досвіду для професійних досліджень та прогресивного розвитку ПТО в Німеччині. BIBB працює над визначенням майбутніх викликів у сфері ПОН, стимулює інновації у національних та міжнародних системах та розробляє нові практико-орієнтовані рішення як для початкової, так і для подальшої ПОН. У своїй роботі з досліджень, розробок та консультативної діяльності BIBB дає змогу забезпечити людей відповідними компетентностями, що сприятиме їх працевлаштуванню, а також забезпечити міжнародну конкурентоспроможність німецького бізнесу та промисловості.

Прикладом інформаційно-ресурсного центру *галузевого спрямування* може бути Експертна мережа Європейського Центру розвитку професійної освіти і навчання щодо аналізу вмінь і прогнозування (Cedefop's network of experts on skills analysis and forecasting – Skillsnet) (Cedefop, 2004-2018). Мережа Skillsnet призначена для дослідників і експертів, які працюють над попередньою ідентифікацією потреб в уміннях, прогнозуванням майбутніх вимог до умінь для трансферу результатів цих досліджень в політику і практику професійної освіти і навчання. Мережа офіційно заснована в 2004 р. Члени мережі беруть участь у заходах CEDEFOP щодо ідентифікації умінь: прогнозуванні, опитуванні, галузевому аналізі, управлінні уміннями, дослідженні невідповідності умінь тощо, отримуючи привілейований доступ до цієї інформації. Іншою професійною мережею є Мережа Європейського Центру розвитку професійної освіти і навчання для консультування і розвитку кар'єри упродовж життя (Cedefop's network for lifelong guidance and career development- CareersNet) (Cedefop, 2017-2018). Ця мережа була створена для збору й аналізу достовірної порівняльної інформації у відповідній сфері на теренах ЄС. Інформаційно-ресурсний центр націлено на: надання доступу до порівняльних даних; детальної інформації про відповідні практики, а також сприяння їх передачі і адаптації; інформування про розробку і впровадження інструментів Cedefop у сфері консультування й розвитку кар'єри упродовж життя; сприяння міжнаціональному

порівняльному аналізу національних систем та ініціатив; підтримки розвитку національних політик країн-членів тощо.

Проектний компонент мережевої взаємодії включає такі складові: дослідницькі проекти, проекти з міжнародної мобільності, проекти з професійного розвитку фахівців, метою яких є формування проектної культури працюючих та майбутніх фахівців у сфері професійної освіти і навчання, знайомство з кращими практиками, нарощення аналітичного потенціалу і формування мережної людини в цілому.

Прикладом успішної мережі є Програма Європейського Союзу Erasmus+ у проектному форматі (Erasmus+ – European Commission, 2018a). Архітектура цієї мережі формується за моделлю вертикальної інтеграції, що дає змогу інституціям різних рівнів освіти, включаючи шкільну, професійну, вищу освіту та освіту дорослих тощо, співпрацювати у стратегічному європейському партнерстві. Партнерство сприяє розвитку інноваційних підходів до освіти та обміну знаннями і кращими практиками в міжнародних мережах. Цей тип проектів допомагає покращити якість, зміцнює міжнародні мережі, збільшує спроможність закладів професійної освіти і навчання працювати на транснаціональному рівні. Важливим пріоритетом Програми Erasmus+ є підтримка професійного розвитку фахівців, які працюють у сфері ПОН, за допомогою навчання за кордоном за напрямками: студентська мобільність для навчання; студентська мобільність для стажування; мобільність викладацького персоналу; мобільність педагогічного персоналу для тренінгів.

У європейському просторі широко використовуються спільні дослідницькі проекти, здебільшого в рамках програм ЄС Еразмус+ та Горизонт 2020 за підтримки відповідних урядових інституцій країн ЄС та дослідницьких установ, як, наприклад, Cereq (Франція). Аналіз платформ таких проектів свідчить про значну підтримку навчання на засадах продуктивної діяльності (InnoVal, Fostering WBL in Bosnia and Herzegovina, Work-based learning in B&H, CBA calculator, DualVET, Erfolgsfaktoren der dualen Ausbildung, Success factors for the Dual VET System), розвиток малих і середніх підприємств (AC4SME, Cap4App), визнання результатів інформального та неформального навчання (EffectVPL, NQF-IN, InnoVal, ECVET im nicht-formalen Bildungsbereich), освіти дорослих та їх ефективного працевлаштування (DEMAL,

EmployID, EDUWORKS, ECVAET – ECVET in der Veranstaltungstechnik, ECVAET II), професійного розвитку викладачів (ITE-VET, ReCall) та студентів (EMPLOY, TITA, QYCGuidance), вироблення засад екологічної освіти (EcoVET, Eco BRU), мобільності викладачів та студентів (MOVE, ErasmusPro), тощо (Erasmus+. Creating opportunities for the UK across Europe, 2018; WIFO Gateway to research on education in Europe, 2004-2017; Erasmus+ – European Commission, 2018; Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft, 2018).

Наприклад, одним із проектів стратегічного партнерства є проект програми Erasmus+ «Звертаючись до професійної компетентності» ComProCom (ComProCom – Communicating Professional Competence, 2016) (2015-2017 pp.). Проект спрямований на проведення теоретичних та прикладних досліджень у п'яти професійних чи галузевих секторах Австрії, Греції, Ірландії, Німеччини, Об'єднаного королівства Великої Британії та Північної Ірландії й Польщі. У результаті проекту розроблено методичний посібник, програму курсу для розробників баз даних та результати наукових досліджень щодо обговорення результатів проекту в контексті нових теорій та практик, що стосуються професійної компетентності та маршрутів подальшого розвитку. Особливу увагу з-поміж проведених в рамках проекту науково-практичних розвідок привертає дослідження «Компетентність» та професійні стандарти: результати спостережень з шести європейських країн» («Competence» and occupational standards: observations from six European countries), який мав на меті ґрунтовний огляд використання категорії «компетентність» за загальним шаблоном у кожній із шести країн дослідження.

У контексті нашого дослідження, привертає увагу політична ініціатива від 2016 року ErasmusPro, спрямована на підвищення довгострокової мобільності за кордоном для здобувачів та випускників і педагогічного персоналу сектора ПОН. Ініціатива є відповіддю на заклики Європейського Парламенту, а також компаній та інших зацікавлених сторін у системі ПОН щодо підвищення якості, привабливості та можливостей працевлаштування учнів за рахунок надання довгострокових робочих місць за кордоном. Мобільність є дуже важливим чинником та показником для системи ПОН, адже наявність таких можливостей сприяє розкриттю світобачення молоді, розширенню соціальних меж, поглибленню професійних

умінь, розвитку хисту до інновацій та ініціативної діяльності та виробленню громадянської позиції. ErasmusPro вважається ефективним інструментом покращення загальної ефективності організацій, залучених до такої практики, шляхом розроблення стабільних стратегій інтернаціоналізації, а також допомагає підприємствам вчасно визначити відповідні й необхідні вміння для підвищення їх конкурентоспроможності. Перспективи довгострокового працевлаштування за кордоном є цінними та привабливими для учнів як з позиції професійного вдосконалення – вироблення та розвитку специфічних вмінь для виконання визначеної професійної діяльності – так і з позиції соціальної інтеграції – знайомство з іноземною мовою, культурою та робочим середовищем тощо (Erasmus+ – European Commission, 2018).

Програми мобільності викладацького персоналу, працівників підприємств передбачають їхню професійну діяльність у партнерській організації за кордоном. Однією з основних передумов є стратегічний характер діяльності компанії чи навчального закладу, що передбачає модернізацію та створення чи розширення шляхів інтернаціоналізації діяльності. Установа також повинна мати чітке уявлення про потреби розвитку персоналу та відповідний план відбору, підготовки і подальших заходів професійного розвитку відповідних працівників. Важливим є й розуміння відповідності результатів навчання персоналу їх подальшого використання в організації, компанії чи навчальному закладі. Ще одним не менш важливим компонентом ініціативи є надання супроводу особам з так званним негативним досвідом, тобто мігрантам (політичним включно) та біженцям. Тому значну підтримку отримують проекти для навчання чи підвищення кваліфікації педагогічного персоналу для роботи з представниками таких верств населення, а саме: навчання дітей-біженців, міжкультурні класи, навчання молоді другій мові, вироблення толерантності та поваги до багатомовного й багатокультурного різноманіття.

У контексті нашого дослідження доцільно згадати про значну проектну діяльність, яка здійснюється в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України. Так, з метою підвищення рівня екологічної освіченості учнівської молоді і дорослих науковці Інституту брали участь у реалізації програми Європейського Союзу Tempus «Екологічна освіта в Білорусії, Росії, Україні». За підсумками проекту було підготовлено низку навчальних ресурсів екологічного

спрямування: «Культура екологічної безпеки професійної діяльності в будівельній галузі», «Енергоефективна компетентність педагогічних працівників ПТНЗ будівельного профілю», «Еко-орієнтовані педагогічні технології».

Значний інтерес науково-практичний становлять також результати українсько-німецького проекту (GTZ) «Підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні», що реалізовувалася працівниками Інституту упродовж 2006-2005 рр. Йдеться про розроблення методики укрупнення існуючих і створення нових, затребуваних ринком праці професій, на засадах адаптації змісту професійної освіти до потреб виробництва і сфери послуг. Із використанням означеної методики було сформовано та здійснено апробацію таких професій, як: «майстер ресторанного господарства», «оператор телекомунікаційних послуг», «монтажник будівельний», «оператор з обробки інформації та програмного забезпечення». У ході цієї роботи склалися партнерські відносини з Департаментом ПТО Міністерства освіти і науки, Міністерством соціальної політики, Федерацією роботодавців, закладами професійної освіти (Радкевич, 2016). У співпраці з німецьким товариством технічного співробітництва (GTZ) науковцями Інституту ПТО НАПН України розроблено та впроваджено в педагогічну практику два навчальні курси: «Основи енергоефективності» з відповідним навчально-методичним комплексом для його вкладання і «Формування здорового способу життя та профілактика ВІЛ/СНІДу».

Забезпеченню довгострокової активності особистості фахівців у професійній сфері слугують результати дослідницького проекту «Підготовка учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри», що здійснювався науковцями Інституту ПТО НАПН України. Серед них педагогічні технології: формування уявлень про професійний успіх, підготовки учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри; методика формування соціально-професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників; методичні рекомендації щодо створення Центрів консультування професійної кар'єри на базі ВПУ №25 м. Хмельницького та Колківського ВПУ Волинської області тощо. Цінними також є результати наукового дослідження з теми «Теоретико-методологічні засади розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти нового покоління». До них належать методики створення професійних

і освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу, згідно з якими зміст професійної освіти формується з орієнтацією на здобуття відповідних кваліфікацій, структурується у блоки і модулі, забезпечуються різні траєкторії професійного навчання та присвоєння кваліфікацій.

Компонент взаємодії включає: управління, соціальне партнерство та професійне консультування, що в сукупності спрямовується на формування необхідної координації і ефективної взаємодії. Передусім, має розвиватися дієва система моніторингу, який доцільно орієнтувати як на сканування ситуації в системі ПОН, так і на аналіз роботи механізмів, інституцій (та їх складових), а також зовнішніх і внутрішніх умов здійснення діяльності з метою прогнозування подальшого розвитку системи.

Соціальне партнерство є вагомим компонентом організації мережевої взаємодії в розвитку системи ПОН. На національному рівні соціальні партнери (роботодавці, профспілки, державні та місцеві/регіональні органи влади) відіграють консультативну роль у формуванні політики професійної підготовки і встановленні професійних стандартів для різних секторів економіки, тоді як на регіональному та місцевому рівнях їх участь може полягати в аналізі тенденцій ринку праці з метою перенесення цієї інформації до навчальних та практичних програм (Inform, 2013). Беручи до уваги такі критерії, як функції соціальних партнерів, кінцеву мету партнерства, способи взаємодії між партнерами можна визначити три основні моделі: модель співробітництва в процесі навчання та тренування, дорадчо-консультативна модель, модель законодавчого регулювання. Метою партнерства, яке здійснюється за моделлю співробітництва в процесі навчання та тренування, є співробітництво задля ефективної реалізації навчання учнів, працівників підприємств, безробітних на робочому місці (задля отримання практичного досвіду та перепідготовки та підвищення кваліфікації). У межах цієї моделі визначаємо такі способи співробітництва: *навчання на замовлення* (коли деякі частини програми навчання реалізуються за межами базового підприємства на основі замовлення і відшкодування витрат), модель *навчального консорціуму* (коли декілька малих та середніх підприємств інтегрують зусилля для реалізації програм практичної підготовки (принцип ротації), модель *навчальної асоціації* (коли окремі підприємства з метою проведення

навчання створюють організацію, яка й бере на себе виконання функції організації процесу професійної підготовки, тоді як виключною функцією підприємств є реалізація навчання).

Дорадчо-консультативна модель передбачає, що в рамках політики проведення консультацій з соціальними партнерами та іншими стейкхолдерами у багатьох країнах створено економічні та соціальні ради, ради з питань професійної і технічної освіти, ради із зайнятості тощо, що дає можливість визначати політику в розвитку сфери ПОН у відповідності з актуальними соціально-економічними викликами. Модель участі в законодавчому регулюванні втілюється у постійному трьохсторонньому процесі, в якому також беруть участь органи державної влади. Практичне співробітництво базується на залученні підприємств. Державні органи також запрошують окремих експертів або підприємства брати участь у розробленні кваліфікацій або стандартів.

Процес *управління* системою ПТО у країнах ЄС здійснюється на наднаціональному, національному та регіональному рівнях. Модель управління системою ПТО на макrorівні включає: постійний моніторинг поточного контексту функціонування загальноєвропейського простору та поточних викликів (у тому числі, з'ясування потенціалу системи ПОН щодо вирішення конкретних завдань соціально-економічного розвитку), визначення відповідних перспективних потреб спільного ринку (а також декомпозиція їх на перспективне бачення системи ПОН), вироблення спільної європейської політики (включаючи її принципи, інструменти реалізації, стрижневі напрями, інфраструктуру). Національний рівень управління системою ПОН визначається його відповідальністю за гармонізацію до загальноєвропейських підходів, забезпечення якості (у тому числі й за рахунок діяльності незалежних акредитаційних центрів), створення умов для міжнародної мобільності учнів та викладачів, стимулювання індивідуальної та інституційної участі у проєктах.

У політичних документах визначено пріоритети ЄС щодо модернізації системи ПОН та представлено рекомендації щодо їх реалізації. Їх структура, як правило, має багаторівневий характер, оскільки реалізується на наднаціональному (відповідальність ЄС, ЄК, міжнародних професійних організацій) та національному (відповідальність національних міністерств освіти, соціальної політики, праці й

зайнятості). Для прикладу наведемо фрагмент Брюгського Комюніке (The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020, 2010), в якому сформульовано завдання щодо вдосконалення якості та ефективності ПОН та підвищення її привабливості. Реалізація такого стратегічного завдання на рівні ЄС здійснюється через: розроблення європейських документів щодо ролі професійної майстерності для постійного і безперервного розвитку; європейську підтримку заходів стимулювання привабливості ПОН, включаючи діяльність так званого Євробарометра; заохочення конкуренції та змагальності у сфері професійних умінь на європейському і світовому рівнях; управління і технічну підтримку запровадження Європейської рамки забезпечення якості професійної освіти та навчання; постійний моніторинг стану запровадження національних рамок забезпечення якості ПОН; створення тематичної мережі оцінювання якості в рамках програми «Леонардо да Вінчі»; розроблення європейського посібника щодо успішних моделей навчання на виробництві (разом із CEDEFOP); створення Європейської Ради вмінь; розвиток спільного діалогу, спрямованого на об'єднання світу освіти і навчання та світу праці, з урахуванням інших інструментів ЄС, таких, як Європейська рамка кваліфікацій; аналіз кращих практик та керівних принципів з урахуванням зміни профілів роботи викладачів і майстрів професійної освіти і навчання (разом з CEDEFOP).

З іншого боку, вирішення означених вище стратегічних завдань реалізується шляхом запровадження на рівні ЄС окремих інструментів (Європейської рамки кваліфікацій (European qualification framework/EQF), Європас (Europass), Європейської кредитно-трансферної системи для професійної освіти і навчання (European Credit transfer system for VET/ECVET), Європейської системи забезпечення якості професійної освіти і навчання (European Quality Assurance system for VET/EQAVET), Європейського довідника вмінь, компетентностей та видів діяльності (European skills, competences and occupations/ESCO), які є вагомими елементами інфраструктури розвитку ПОН.

Компонент «Консультавання» включає різноманітні моделі взаємодії на інституційному та індивідуальному рівні, метою яких є взаємний обмін інформацією. Прикладом консультавання на індивідуальному рівні може бути процес

створення творчим колективом лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання монографії «Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід» (Радкевич та ін., 2018). У процесі роботи було здійснено низку консультацій та отримано оригінальні аналітичні матеріали із різних аспектів розвитку сфери ПОН у країнах ЄС від іноземних колег: доктора Томаса Дайсінгера, професора Університету Констанц (Німеччина) – з методології порівняльних досліджень у сфері професійної освіти; доктора філософії Фернандо Мархуенди, професора Університету Валенсії, професора Джоана Ромеро Апарізі, директора департаменту навчання Університету Валенсії – з характеристики особливостей розвитку системи професійної освіти і навчання в Іспанії; доктора Річарда Фортмюллера, професора Інституту бізнесу (Відень, Австрія) – з компаративного аналізу сучасних систем професійної освіти і навчання в Австрії та Німеччині, доктора Беттіні Сікер, професора Університету прикладних наук (Дюссельдорф, Німеччина) – з підготовки педагогічного персоналу для системи професійної освіти і навчання).

У процесі здійснення дисертаційного дослідження С. Леу на тему «Особливості стандартизації професійної освіти і навчання у Великій Британії» уточнення й проблемні запитання були з'ясовані листуванням з експертами Департаменту освіти та Інституту учнівства і технічної освіти, а також із зарубіжними експертами з питань ПОН у процесі спільної роботи з ними в рамках різних дослідницьких проектів та співробітництва, а саме: Крістіане Еберхардт – дослідник Федерального інституту професійної освіти Німеччини, Томас Блек – незалежний міжнародний експерт з питань ПОН (Шотландія, проект ДЕСУ), Кіт Корніш – незалежний міжнародний експерт з питань фінансування, освіти, зокрема (Англія, проект ДЕСУ), Арам Авагян – незалежний міжнародний експерт з питань ПОН, директор UNESCO-UNEVOC у Вірменії, Президент ліги навчання впродовж життя (Арменія-Греція, проект ДЕСУ), Емануель Гальвін Аррібас – експерт ЄФО з питань децентралізації ЄФО, Ар'єн Дей – експерт ЄФО з питань стандартизації та кваліфікацій, Маргарета Ніколовська – експерт ЄФО з питань ПОН, В'ячеслав Нікітін – менеджер міжнародного проекту ЄС програми ТЕМПУС «Екологічна освіта в Білорусі, Росії та Україні» (Німеччина,

проект ЄС ЕкоБРУ).

Висновки. Здійснене дослідження дало змогу зробити такі висновки: взаємодія різного ступеня на індивідуальному та інституційному рівні вважається одним із найбільш дієвих інструментів розбудови системи професійної освіти і навчання у країнах ЄС; зміст мережевої взаємодії зацікавлених сторін у системі ПОН являє собою погоджену діяльність суб'єктів мережі по забезпеченню високого рівня якості, доступності та ефективності освітніх послуг, що здійснюється у формах спільної колективної розподіленої діяльності (взаємонавчання, методичне і педагогічне проектування, проектна діяльність, експертиза, порівняльні тематичні дослідження, спільне проведення заходів тощо); модель мережевої взаємодії в розвитку ПОН у країнах ЄС базується на таких *принципах*: системності; синергетичності; безперервності; проектності; інноваційної/проектної взаємодії; багатоманітності;

поліцентризму; модель мережевої взаємодії в розвитку системи професійної освіти і навчання у країнах ЄС включає інформаційно-ресурсний компонент (спеціалізовані мережі, діяльність яких спрямована на надання інформації про роль, цілі, завдання, управління, діяльність регіональних та галузевих мереж), проектний компонент (проекти зі спільної діяльності, спрямовані на вдосконалення наукового, організаційного та управлінського супроводу розвитку професійної освіти і навчання), компонент взаємодії (включає різноманітні моделі взаємодії на інституційному та індивідуальному рівні, спрямовані на управління, обмін інформацією, моніторинг, покращення, забезпечення якості в системах професійної освіти і навчання); обґрунтована модель мережевої взаємодії має високий потенціал щодо її впровадження в Україні та сприятиме ефективному розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти.

Література

1. Бородієнко, О. В., 2017. *Теорія і практика розвитку професійної компетентності керівників структурних підрозділів підприємств сфери зв'язку*. Київ: ПТТО НАПН України.
2. Ильичев, Л. Ф., Федосеев, П. Н., Ковалев, С. М. та Панов, В. Г. ред., 1993. *Философский энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
3. Пуховська, Л. П., Бородієнко, О. В., Леу, С. О., Мельник, О. В., Шимановський, М. М. та Кравець, Ю. І., 2017. *Професійні навчальні заклади в країнах Європейського Союзу*. Київ: ПТТО НАПН України.
4. Радкевич, В. О., 2016. Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 11, с. 5-22.
5. Радкевич, В. О., Пуховська, Л. П., Бородієнко, О. В., Радкевич, О. П., Базелюк, Н. В., Корчинська, Н. М. та Леу, С. О., 2018. *Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід*. Київ: ПТТО НАПН України.
6. Тарский, Ю. И., 2004. Методология моделирования в контексте исследования образовательных систем. В А. К. Колесников, ред. *Моделирование социально-педагогических систем: материалы регион. науч.-практ. конф.* (16-17 сент. 2004 г.). Пермь: Пермский государственный педагогический университет, с. 22-37.
7. *Философский энциклопедический словарь*, 1983. Москва: б.в.
8. Cedefop, 2002-2018. *ReferNet*. [online] Available at: <<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/networks/refernet>> [Accessed 21 December 2018].
9. Cedefop, 2004-2018. *Skillsnet. Cedefop's network of experts on skills analysis and forecasting*. [online] Available at: <<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/networks/skillsnet>> [Accessed 15 December 2018].
10. Cedefop, 2017-2018. *CareersNet. Cedefop's network for lifelong guidance and career development*. [online] Available at: <<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/networks/careersnet>> [Accessed 15 December 2018].
11. ComProCom – Communicating Professional Competence, 2016. [online] Available at: <<http://comprocom.eu/>> [Accessed 15 December 2018].
12. Erasmus+ – European Commission, 2018. *Mobility project for VET learners and staff*. [online] Available at: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/programme-guide/part-b/three-key-actions/key-action-1/mobility-vet-staff_en> [Accessed 15 December 2018].
13. Erasmus+ – European Commission, 2018a.

Vocational education and training. [online] Available at: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/opportunities/vocational-education-and-training-0_en> [Accessed 15 December 2018].

14. Erasmus+. Creating opportunities for the UK across Europe, 2018. *VET projects*. [online] Available at: <<https://www.erasmusplus.org.uk/vet-projects>> [Accessed 15 December 2018].

15. *Federal Institute for Vocational Education and Training* (BIBB), 2018. [online]. Available at: <<https://www.bibb.de/en/>> [Accessed 16 December 2018]

16. Inform, 2013. Social partnership in vocational education and training. [online] Available at: <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/45A9C75B6AA860E1C1257B6C0056EB64_INFORM_15_Social%20partners.pdf> [Accessed 15 December 2018].

17. Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft, 2018. *VET in Europe and other international projects*. [online] Available at: <<https://www.ibw.at/en/vet-in-europe-and-other-international-projects>> [Accessed 15 December 2018].

18. *Riga Conclusions 2015*. On a new set of medium-term deliverables in the field of VET for the period 2015-2020, as a result of the review of short-term deliverables defined in the 2010 Bruges Communiqué, 2015. [online] Available at: <http://www.izm.gov.lv/images/RigaConclusions_2015.pdf> [Accessed 15 December 2018].

<http://www.izm.gov.lv/images/RigaConclusions_2015.pdf> [Accessed 15 December 2018].

19. *The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020*. Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission, meeting in Bruges on 7 December 2010 to review the strategic approach and priorities of the Copenhagen process for 2011-2020, 2010. [online] Available at: <https://www.eqavet.eu/Equavet2017/media/Documents/brugescom_en.pdf> [Accessed 15 December 2018].

20. *The Copenhagen Declaration*. Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training, 2002. [online] Available at: <http://www.cedefop.europa.eu/files/copenhagen_declaration_en.pdf> [Accessed 15 December 2018].

21. WIFO Gateway to research on education in Europe, 2004-2017. *European research projects in VET and HRD (current)*. [online] Available at: <<http://www.b.shuttle.de/wifo/vet/th-pro.htm>> [Accessed 15 December 2018].

Abstract

The networking interaction model in the development of VET in the European Union countries

KEY WORDS:

interaction,
networking,
networking model,
vocational education and
training,
EU countries

Valentyna Radkevych,

DSc in Education, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, Director of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine

Oleksandra Borodiyenko,

DSc in Education, Associate Professor, Head of the Foreign VET Systems Laboratory of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine

Liudmyla Pukhovska,

DSc in Education, Professor, Leading Researcher of the Foreign VET Systems Laboratory of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine

Oleksandr Radkevych,

PhD in Law, Senior Researcher of the Foreign VET Systems Laboratory of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine

Nataliia Bazeliuk,

PhD in Education, Senior Researcher of the Foreign VET Systems Laboratory of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine

Snizhana Leu,

Junior Researcher of the Foreign VET Systems Laboratory of the Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine

The model of network interaction in the development of VET in the EU countries is grounded. It is determined that the different level interaction at the individual and institutional level is considered to be one of the most effective tools to develop the VET systems in the EU countries. The concept of “interaction in the development of the VET systems in the EU countries” is defined as a kind of interaction between the components aimed at solving common problems; it manifests itself in their joined coordinated activity and leads to a qualitative change of the system comparing with the initial state. It is clarified that the content of the stakeholders’ networking in the VET system is an agreed activity of network subjects to ensure a high level of quality, accessibility and effectiveness of educational services, which is conducted in the common distributed activity (mutual learning, methodical and educational designing, project activity, expertise, comparative case studies, common events organising, etc.). It is grounded that networking in the VET development in the EU countries is based on the systems principle, principle of synergy, continuity, project-based, innovative project interaction, diversity, and polycentrism. It is defined that the model of network interaction in the development of the VET systems in the EU countries includes information and resource component (specialized networks aimed at providing information about the role, goals, tasks, administration, regional and branch networks’ activities); project component (joint activities projects aimed at improving the research, organisational and administrative support of the VET development); component of interaction (includes different models of interaction at the institutional and individual levels, aimed at administration, information exchange, monitoring, improvement, quality assurance in the VET systems). It is concluded that the grounded model of network interaction has a high potential concerning the implementation in Ukraine and will contribute to the effective development of the Ukrainian vocational education and training. The architecture and functioning features of the proposed model’ each component are characterised.

References

1. Borodiienko, O. V., 2017. *Teoriia i praktyka rozvytku profesiinoi kompetentnosti kerivnykh strukturnykh pidrozdiliv pidpriemstv sfery zv'iazku*. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy.
2. Il'ichev, L. F., Fedoseev, P. N., Kovalev, S. M., Panov, V. G. red., 1993. *Filosofskij jenciklopedicheskij slovar'*. Moskva: Sovetskaja jenciklopedija.
3. Pukhovska, L. P., Borodiienko, O. V., Leu, S. O., Melnyk, O. V., Shymanovskyi, M. M., Kravets, Yu. I., 2017. *Profesiini navchalni zaklady v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu*. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy.
4. Radkevych, V. O., 2016. *Teoretychni ta metodychni zasady rozvytku profesiinoi osvity i navchannia: rezultaty, problemy, perspektyvy. Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika*. 11, c. 5-22.
5. Radkevych, V. O., Pukhovska, L. P., Borodiienko, O. V., Radkevych, O. P., Bazeliuk, N. V., Korchynska, N. M. ta Leu, S. O., 2018. *Suchasni modeli profesiinoi osvity i navchannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: porivnialnyi dosvid*. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy.
6. Tarskij, Ju. I., 2004. *Metodologija modelirovanija v kontekste issledovanija obrazovatel'nyh sistem*. V A. K. Kolesnikov, red. *Modelirovanie social'no-pedagogicheskikh sistem: materialy region. nauch.-prakt. konf.* (16-17 sent. 2004 g.). Perm': Permskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet, s. 22-37.
7. *Filosofskij jenciklopedicheskij slovar'*, 1983. Moskva: b.v.